

Autograf Samuela Mosingera: “Kratka povjest društva dobročinstva u Varaždinu”

Magdalena Lončarić, muzejska savjetnica
Gradski muzej Varaždin
magdalena.loncaric@gmv.t-com.hr

U Gradskom muzeju Varaždin čuva se vrijedan rukopis Samuela Mosingera pod naslovom “Kratka povjest društva dobročinstva u Varaždinu.”¹ Kako je Društvo dobročinstva u Varaždinu prvo dobrotvorno društvo u Hrvatskoj, to još više uvećava vrijednost spomenutog rukopisa. Rukopis je ukusno opremljen, ukoričen u tvrde korice od ljepenke presvučene tamnozelenim baršunom, dimenzija 34,5 x 22 cm. Na korice je u svakom kutu pričvršćena srebrna pločica pravokutnog oblika, a u sredini korica jedna veća od pozlaćene mjedi, ovalnog oblika te ukrašena slonovačom. Na svakoj se pločici nalazi ugraviran tekst na njemačkom jeziku. Iz natpisa na pločicama doznajemo da je to Spomen-knjiga Varaždinskog društva dobročinstva koja sadrži popis članova utemeljitelja i povijest Društva, te da ju je Društvu darovao blagajnik Samuel Mosinger 1870. godine.²

O autoru

Samuel Louis Mosinger (1804.-1872.), imućni varaždinski trgovac židovskog podrijetla, bio je dugogodišnji blagajnik Varaždinskog dobrotvornog društva, prvog i najstarijeg takvog društva u Hrvatskoj.³ Sam spominje da su on i Samuel Leitner prvi Izraeličani koji su postali članovima Društva već 1844. godine⁴ Od 1828. bio je Mosinger član predsjedništva Židovske bogoštovne općine Varaždin, a zatim jedno vrijeme i njezin predsjednik. Poznati je podupiratelj siromašnih, a posebno školske mladeži bez obzira na vjersku pripadnost. Zbog njegovih “mnogobrojnih i svestranih zasluga za Društvo” odlikovao ga je 1865. car Franjo Josip I. Zlatnim križem za zaluge s krunom. Za blagajnika Društva izabran je 1851. te je tu dužnost obavljao sve do svoje smrti 1872. godine. Pisanja povijesti Društva prihvatio se Mosinger, kako sam kaže u Uvodu autografa “... da se dobrotvor-

¹ Kulturno povjesni odjel (dalje KPO) inv. br. 4836. Rukopis je zaprimilo Varaždinsko muzealno društvo pod brojem 186., 1925. godine.

² Rukopis je bio izložen prvi puta na izložbi: “Varaždinska dobrotvorna društva 1828.-1945.” u Galeriji slika GMV od 5. 12. 2001. - 3. 2. 2002. godine.

³ Magdalena LONČARIĆ, *Varaždinska dobrotvorna društva 1828. - 1945.*, katalog izložbe, GMV, 2001.

⁴ Ipak je to bilo nešto ranije kako proizlazi iz originalnih pristupnica u Državnom arhivu u Varaždinu: Pristupnica S. Mosingera je iz 1837. i S. Leitnera iz 1843. Vidi i: Katalog izložbe: *Tragom židovske povijesti i kulture u Varaždinu*. Varaždin, GMV 2003., kat. br. 110 i 111.

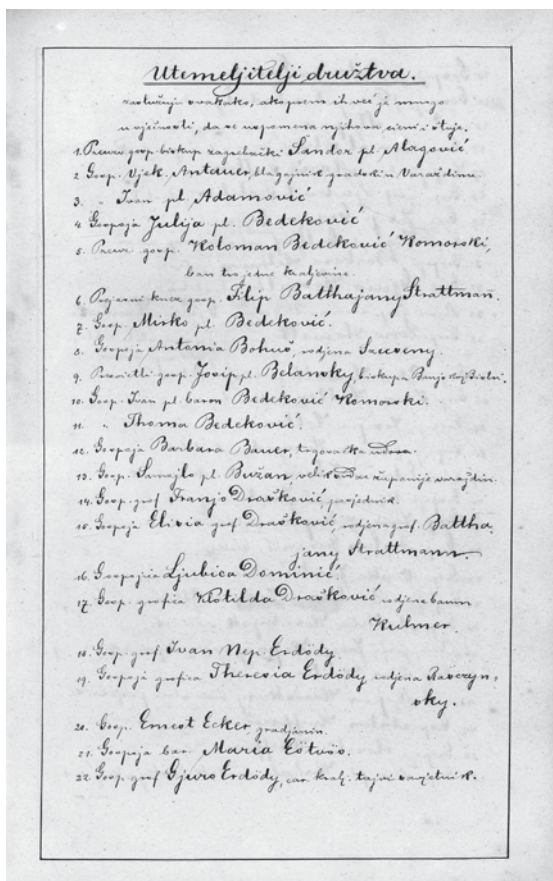
njenu upravu uzeti pod zaštitu grada”.

Poviest društva (str. 5-27)

U tom dijelu Mosingerovog rukopisa nalazimo obilje podataka o počecima djelovanja Društva, zatim o poslovanju i pokroviteljima, a posebno su vrijedni i iscrpni podaci o Društvenoj bolnici. Opisujući utemeljenje i početke Društva, Mosinger ističe da su “Varaždinske gospoje”, potaknute nesretnim slučajem 1828. kada je na ulici umro siromašan bolesnik, uzalud tražeći “utočište”, inicirale osnivanje Društva koje bi dobrotvornim prinosima “za siromahe utočište podiglo”. Dvije gospođe, koje su se najviše zalagale za osni-

vanje Društva, bile su Antonija pl. Sinković i Ljubica pl. Pastory. Kako su ga zapravo utemeljile žene, Društvo se prve dvije godine nazivalo *Društvo gospoja*. Mosinger to iznosi ovako: “Buduć da su prvobitni članovi društva od god. 1828.-1830. većinom krasnog spola bili, to se njima na čast kroz to vrijeme nazivaše Društvo gospoja.” Stoga možemo zaključiti da je to Društvo ne samo *prvo dobrotvorno*, nego da je ono i *prvo žensko dobrotvorno društvo* osnovano u Hrvatskoj.⁵ Kasnije je, piše Mosinger, svoj naziv Društvo promijenilo u *Društvo dobrotvornosti*.

Kako je već rečeno, veliki dio rukopisa posvetio je Mosinger osnivanju i djelovanju Društvene bolnice, pa su izneseni podaci od velike važnosti općenito za povijest bolničke djelatnosti u Varaždinu. Ti se podaci odnose na osnivanje bolnice, traženje prostorija i smještaja za bolesnike, osobe koje su vodile bolnicu i sl. Zapravo je glavni zadatak Društva i bio osnivanje Društvene bolnice u koju bi se smještali siromašni, unesrećeni i ubogi građani.

⁵ M. LONČARIĆ, o.c.

Iz rukopisa doznajemo nadalje da je bolnicu Društvo utemeljilo već u prvim godinama nakon osnivanja. Kako je Društvo osnovano u studenom 1828., možemo s velikom sigurnošću zaključiti da se ubrzo pristupilo osnivanju bolnice. Iz pravila Društva, donešenih i od kralja potvrđenih 1830., doznajemo naime da bolnica već postoji.⁶ Uredbom ministarstva od 16. 08. 1859. dobila je Društvena bolnica "naslov Opće bolnice". Kako iz Mosingerova rukopisa proizlazi da je 1859. Bolnica "došla pod zaštitu Poglavarstva", netočni su navodi da je te godine tek osnovana.⁷ Za opremanje bolnice posebno su zaslužne bile predstojnica uršulinskog samostana Florijana Karger, gospođe Franja Vüklerova i Josipa Halterova. One su za Bolnicu darovale svaka po krevet s posteljinom i rubeninom, dok je ostale potrepštine nabavilo Društvo samo. Na glavnoj skupštini Društva održanoj 15. lipnja 1830. izabran je, uz dva predsjednika i dvije predsjednice Društva, i upravitelj bolnice, Vilibald Jakomini, građanin i trgovac. Najviše problema imalo je Društvo s pronalaženjem odgovarajućih prostorija za bolnicu. Kako su društvena sredstva bila premala, Društvo je najprije unajmilo dio kuće za bolnicu od Josipa Elmayera za 54 forinte godišnje.⁸ Budući da je u Bolnicu ubrzo pristiglo toliko bolesnika da su prostorije postale pretijesne, Društvo je bilo prisiljeno tražiti veću zgradu. Pokušalo je najprije otkupiti Zakmardijevu palaču, ali je Kraljevsko ugarsko namjesničko vijeće, u čijoj je nadležnosti zgrada bila, odredilo odviše visoku cijenu, pa se odustalo od kupovine. Napokon je Društvo 15. lipnja 1832. kupilo kuću od grofa Andrije Cesara za 1.150 for. i 2 cekina.⁹ Zbog stalnog pomanjkanja prostora pokušalo je Društvo doći i do zgrade Pavlinski marof, ali i ona je bila preskupa.

Interesantne podatke donosi Mosinger i u svezi s bolesnicima koji su se liječili u Bolnici. Pojedini plemići smještali su svoju bolesnu služinčad u Društvenu bolnicu. Tako je 1860. barun Metel Ožegović utemeljio zakladu, položivši 1.300 for., da se osigura jedan krevet za služinčad s njegova imanja Bele. Čak je izrazio spremnost svake godine doplatiti određeni iznos, ako kamate ne bi bile dovoljne za održavanje tih bolesnih osoba. Ako bi pak Društvo prestalo s radom, on će taj novac uručiti Gradskoj bolnici u Varaždinu. I grofica Tereza Erdödy poklonila je Društvu 1000 for. u svrhu održavanja bolesnih dvorjanika s imanja Bajnski dvori. I ona se suglasila da naknadi troškove ako kamate zaklade ne bi bile dostatne za zbrinjavanje njezinih podanika, a ako pak ne bi bilo potrebe za zbrinjavanjem, prepušta kamate Društvu.

⁶ *Statuten des Warasdiner Wohlthaetigkeit-Veraiens*, Državni arhiv u Varaždinu (DAVŽ), Statuti i pravila, kut. 4.; M. LONČARIĆ o.c.

⁷ G. PIASEK, *Zdravstvo Varaždina do konca 19. st.*, Varaždin, 1996., str. 17.

⁸ J. Elmayer imao je kuću u Mađarskoj ulici (danas Trenkova) br. 524.

⁹ Zasigurno se radi o kući br. 520 također u Mađarskoj ulici - u *Kućnom popisu grada Varaždina* iz 1892. ta kuća još se vodi kao Bolnica dobročinstva.; Vidi i: *Slobodni građanin*, br. 26 od 2. 7. 1921. godine.

Još čitav niz zanimljivih podataka može se naći u Mosingerovom rukopisu kao, primjerice, o obvezi uvođenja hrvatskog jezika 1862., o odlikovanju nekih članova, o tome kako je A. Kukuljević skupljao milodare za Društvo u Požunu, pa do servisa za 50 osoba koji je Društvu darovao pokrovitelj Društva grof Erdödy i dr.

Utemeljitelji društva (str. 28-31)

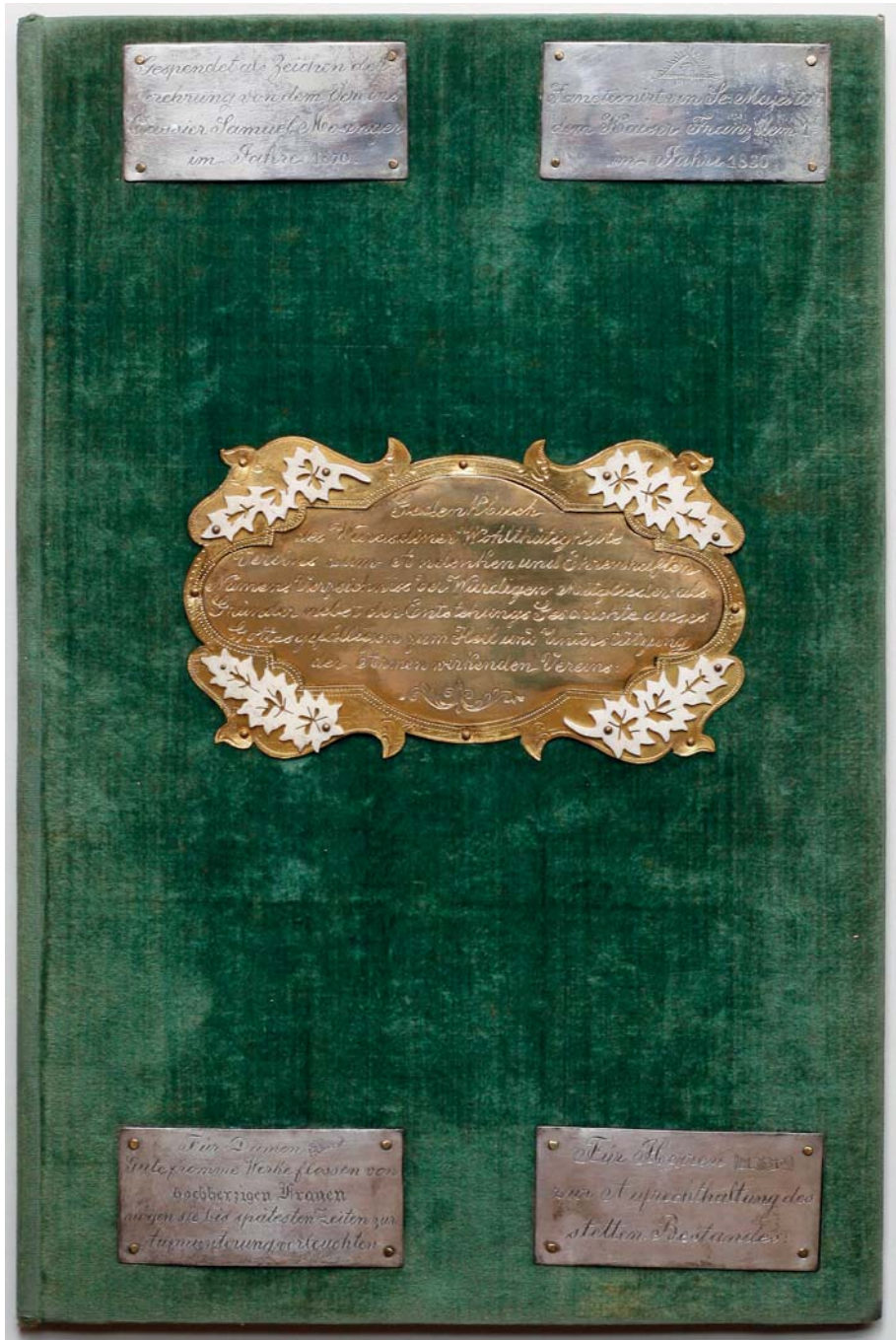
U trećem dijelu rukopisa pod naslovom *Utemeljitelji društva* donosi Mosinger popis osoba koje “zaslužuju svakako, akoprem ih već je mnogo u vječnosti, da se uspomena njihova cieni i štuje”. Tu čitamo imena biskupa, svećenika i plemića kao i građana, trgovaca i posjednika te županijskih i gradskih činovnika. Navedena su 93 imena osoba zaslužnih za utemeljenje Društva od kojih su čak 30 žene.

Kako je već spomenuto, autografu je dodana Mosingerova osmrtnica tiskana kod Platzera u Varaždinu. U nju je umetnuta i Mosingerova fotografija oko koje su ispisani datumi rođenja i smrti na njemačkom i hebrejskom jeziku. Ispod fotografije otisnuti su tekstovi na njemačkom jeziku objavljeni povodom Mosingerove smrti u zagrebačkom *Agramer-Zeitungu* (od 24. travnja 1872. br. 94) i u varaždinskom tjedniku *Pučki prijatelj* (od 25. travnja 1872. br. 17, str. 75).

Tekst u Pučkom prijatelju u rubrici “*Prijateljjeva*” torba objavljen je na hrvatskom jeziku i glasi: “Samuel Mozinger, vlasnik zlatnog krsta s krunom, lemozinar i blagajnik varaždinskog dobrotvornog društva preminuo je ovdje iza kratke bolesti dne 20. travnja u 69 godini starosti svoje. Sprovod mu bijaše u nedelju i to toli mnogobrojan, kako se ovdje do sada vidio nije. Ovdješnji siromasi, imenito siromašna učeća se mladež bez razlike vjere izgubila je pokojnikom vrlo mnogo, jer je on vazda obilato siromakom dielio. On bijaše članom obijuh ovdje obstojećih društva za podporu siromašne mladeži na gimnaziji, realci i glavnih učionah. Premda je kano utemeljitelj položio dotičnu svotu, davao je ipak svake godine opet znatne svote, kad se je sakupljalo, da se nabavi odieća za siromašnu učeću se mladež. Gotovo uvijek, od kako se oživotvorilo društvo za podporu siromašne mladeži ovdješnje realke i glavnih učionah bijaše izabranim odbornikom, te je odborke sjednice što marljivije polazio. Viećni mu pokoj!”¹⁰

Uz svu eventualnu subjektivnost Mosingera kao autora, njegov je autograf važan povijesni izvor. Na temelju podataka koje u njemu nalazimo morat će se ispraviti neke dosadašnje spoznaje, prije svega one o počecima rada dobrotvornih društava u Hrvatskoj, a posebice one o počecima i najranijem razvoju bolničke djelatnosti u Varaždinu.

¹⁰ *Pučki prijatelj*, br. 17 od 25. 4. 1872., str. 75.

DRUŠTVO POVJESNIČARA GRADA VARAŽDINA
I VARAŽDINSKE ŽUPANIJE

UDK 94(497.5-37Varaždin)
ISSN 1848-0837

**HISTORIA VARASDIENSIS
ČASOPIS ZA VARAŽDINSKU
POVJESNICU**

1

VARAŽDIN, 2011.

Nakladnik / Publisher

Društvo povjesničara grada Varaždina i Varaždinske županije

Za nakladnika / For the Publisher

Spomenka Težak

Uredništvo / Editor's board

Rajko Guščić, prof. (Varaždin)	Magdalena Lončarić, prof. (Varaždin)
dr. sc. Vladimir Huzjan (Varaždin)	MSc Ivan Obadić (Zagreb)
mr. sc. Suzana Jagić (Ivanec)	Spomenka Težak, prof. (Varaždin)
Ivančica Jež, prof. (Ludbreg)	dr. sc. Hrvoje Petrić (Zagreb)
mr. sc. Siniša Krznar (Zagreb)	Kruno Sudec (Varaždin)

Kontakti Uredništva / Editor's office

Franjevački trg 6, 42 000 Varaždin; tel/fax. 042/658 762;
e-mail: historiavarasdiensis@gmail.com

Glavni i odgovorni urednici / Editors in Chief

dr. sc. Hrvoje Petrić, MSc Ivan Obadić

Savjet časopisa / Journal's council board

dr. sc. Juraj Belaj (Zagreb), dr. sc. Neven Budak (Zagreb), dr. sc. Dragutin Feletar (Koprivnica), mr. sc. Ernest Fišer (Varaždin), PhD Zoltán Gózszy (Pečuh), dr. sc. Željko Holjevac (Zagreb), Siniša Horvat, prof. (Varaždin), dr. sc. Andrej Hozjan (Maribor), Damir Hrelja, prof. (Varaždin), dr. sc. Mira Kolar-Dimitrijević (Zagreb), Miroslav Klemm, prof. (Varaždin), dr. sc. Nevenka Krklec (Varaždin), dr. sc. Mirjana Matijević-Sokol (Zagreb), dr. sc. Janko Pavetić (Varaždin), prof. emeritus Franjo Ruža (Varaždin), akademik Franjo Šanjek (Zagreb), Marina Šimek, prof. (Varaždin), mr. sc. Eduard Vargović (Varaždin), PhD Leopold Toifl (Graz)

Grafički urednik / Graphic editor

Kruno Sudec

Naklada / Copies

300

Priprema i tisak / Layout and Print

Tiskara Zelina d. d. - Sv. Ivan Zelina

Časopis izlazi jednom godišnje. Cijena primjerka iznosi 100 kuna.

Časopis se objavljuje novčanom potporom Grada Varaždina, Varaždinske županije, Vindije d. d. i Bernarde Nova d. o. o.

Korice: Kartuša sa Sotterova atlasa iz 18. st. koji se čuva u Državnom arhivu u Varaždinu

Autor i oblikovanje korica: Kruno Sudec

Konačno oblikovanje i priprema korica za tisak: Studio Fotak